

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijai

2025 m. rugsėjo 29 d. 25-142ER

Kopija

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai;

Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai;

Lietuvos Respublikos Vyriausybei

Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 24 d. nutarimo Nr. 1688 „Dėl valstybinės kalbos mokėjimo kategorijų ir jų taikymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ projekto (reg. Nr. 25-5042(3))

Lietuvos verslo konfederacija (LVK), vienijanti platų šalies verslo bendruomenės tinklą, susipažinusi su Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 24 d. nutarimo Nr. 1688 „Dėl Valstybinės kalbos mokėjimo kategorijų ir jų taikymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ projektu, reg. Nr. 25-5042(3) („Nutarimo projektas“), dėkoja Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai už pastangas ieškoti balanso bei kompromiso. Vertiname, kad siekiama užtikrinti, jog Lietuvos gyventojai būtų aptarnaujami valstybine kalba, kartu atsižvelgiant į užsieniečių padėtį – sudarant sąlygas, kad pirmasis valstybinės kalbos slenkstis nebūtų pernelyg aukštas, o kalbos mokėjimas bei sociokultūrinė integracija vyktų etapais.

Vis dėlto verslo bendruomenė mato rizikas, kurios, ypač trumpuoju laikotarpiu įgyvendinant naujus reikalavimus, gali turėti reikšmingų neigiamų pasekmių. Pirmą, kyla grėsmė pažeisti užsieniečių, jau dirbančių ar vykdančių ekonominę veiklą paslaugų sektoriuje, teisinį tikrumą ir teisėtus lūkesčius. Antra, pernelyg skubus naujų reikalavimų taikymas gali sumažinti teisinį aiškumą, nes verslo subjektams bei jų darbuotojams, taip pat fiziniams asmenims, kurie aptarnauja gyventojus, vykdydami savarankišką veiklą, gali būti nepakankamai aišku, kokiomis sąlygomis jie galės tęsti veiklą. Tokia situacija kurtų teisinio netikrumo aplinką, galinčią turėti neigiamos įtakos ne tik užsieniečių integracijai, bet ir darbo rinkos bei paslaugų sektoriaus stabilumui.

Dėl A1/A2 kalbos egzaminų ir ribotos egzaminavimo infrastruktūros

Nors iki Valstybinės kalbos įstatymo nuostatų įsigaliojimo liko vos 3 mėnesiai, Vyriausybės lygmeniu iki šiol tebevyksta diskusijos, koks kalbos lygmuo turi būti užtikrinamas tiesiogiai aptarnaujant vartotojus. Dar netgi nėra parengtas bazinės valstybinės kalbos kategorijos A1 egzaminas. Toks teisinis neapibrėžtumas kelia įtampą tiek verslo subjektams, tiek užsieniečiams darbuotojams ir savarankiškai dirbantiems asmenims, nes iki šiol neaišku, kokie konkrečiai reikalavimai bus taikomi jau nuo 2026 m. pradžios.

Primeriname, kad pagal Bendruosius Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenis (BEKM) yra rekomenduojama, kad pirmajam „lūžiniui“ A1 lygiui išmokyti reikia skirti apie 100 a. k. valandų per savaitę. Jeigu tokie intensyvūs kursai vyksta 5 k. / sav. po 2 a. k. val. (iš viso 10 a. k. val. / sav.), tai atitinkamo lygmens kursai truktų bent apie 2,5 mėn. Tuo tarpu, Lietuvoje kalbos mokymus kitataučiams organizuojantys tiekėjai įprastai nurodo, jog A1 lygio lietuvių k. kursui skiriama 60-120 a. k. val. (įskaitant savarankišką mokymąsi, kursų pobūdį, trukmę, intensyvumą ir kt.).

Praktinė situacija rodo, kad realiai pasiekti A1 lygį per trumpą laiką yra įmanoma – tam paprastai pakanka kelių mėnesių intensyvių kursų. Tačiau A2 lygio įgijimas reikalauja bent 250 akademinių valandų, o tai reiškia mažiausiai pusės metų trukmės intensyvius mokymus. Akivaizdu, kad šiuo metu, iki įstatymo įsigaliojimo likus trumpam laiko tarpui, užsieniečiai, gyvenantys Lietuvoje virš dviejų metų, neturi objektyvios galimybės pasiruošti A2 egzaminui.

Todėl reikalavimas jau artimiausiu metu užtikrinti ne tik A1, bet ir aukštesnį kalbos mokėjimo lygį A2 nėra proporcingas ir kelia teisėtų lūkesčių bei teisinio tikrumo pažeidimo riziką. Tai ypač aktualu atsižvelgiant į faktinius duomenis, kad iki šiol tik nedidelė dalis užsieniečių, besimokiusių lietuvių kalbos, realiai pasiekė ir išlaikė valstybinės kalbos egzaminą.

Papildomą neapibrėžtumą kelia ir egzaminavimo infrastruktūros stoka. Nacionalinė švietimo agentūra teoriškai per metus galėtų egzaminuoti daugiau nei 3 800 asmenų, tačiau iš jų tik 1 621 – žemiausia, t. y. pirma kategorija, kuri atitinka A2 lygį. 2025 m. numatyta surengti keletą papildomų egzaminų didžiuosiuose miestuose, tačiau bazinės A1 kategorijos nei egzaminų, nei egzaminavimo vietų ar laikų iki šiol nėra.

Įvertinus, kad Lietuvoje gyvena per 200 tūkst. užsieniečių, tarp jų daugiau nei 70 tūkst. ukrainiečių, akivaizdu, kad tokia sistema net teoriškai nepajėgi užtikrinti visų užsieniečių galimybės per nustatytą laiką laikyti egzaminą ir gauti sertifikatą.

Dėl retrospektyviai nustatomo teisinio reguliavimo

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje yra nuosekliai pripažįstama, kad „Teisinio reguliavimo srityje galioja taisyklė *lex retro non agit*, t. y. teisės aktas neturi atgalinio veikimo galios. Taigi teisės aktai paprastai netaikomi tiems įvykusiems teisiniams faktams ir teisiniams padariniams, kurie atsirado iki naujai priimto teisės akto įsigaliojimo. Taisyklė *lex retro non agit* – svarbus ir būtinas veiksnys užtikrinant teisės, įstatymų, teisinės tvarkos stabilumą ir tvirtumą, teisinių santykių subjektų teises, pasitikėjimą valstybėje priimtais teisės aktais. Teisės subjektas turi būti įsitikinęs, kad jo elgesys, atitinkantis tuo metu galiojančius teisės aktus, ir vėliau bus laikomas teisėtu ir nesukeliančiu jam neigiamų teisinių padarinių.“

Nutarimo projektu siūloma įtvirtinti dvipakopę sistemą:

- užsieniečiams, dirbantiems paslaugų teikimo, gamybos, prekybos, transporto ir kitose srityse, **pirmuosius dvejus metus** nuo gyvenamosios vietos deklaravimo Lietuvos Respublikoje dienos būtų taikoma bazinė valstybinės kalbos kategorija (A1 lygis);
- **praėjus dvejais metams** nuo deklaravimo datos – reikalavimas išlaikyti pirmosios valstybinės kalbos mokėjimo kategorijos A2 lygį.

Iš pirmo žvilgsnio šis modelis atrodo logiškas, nes leidžia valstybės institucijoms aiškiai apibrėžti, kokio lygio kalbos mokėjimo tikimasi iš užsieniečių, aptarnaujančių gyventojus. Tačiau praktiniame taikyme kyla esminė problema – projektas nenumato išimčių ar pereinamųjų laikotarpių tiems užsieniečiams, kurie jau iki šio teisinio reguliavimo priėmimo yra teisėtai atvykę, deklaravę gyvenamąją vietą, įsitraukę į darbo santykius ar savarankišką veiklą, bet dar nėra įgiję atitinkamo lietuvių kalbos lygio. Pabrėžtina, kad reikalavimas įgyti atitinkamą lietuvių kalbos lygį šiems užsieniečiams iki šiol nebuvo nustatytas.

Tokiu būdu šie asmenys atsiduria nepalankesnėje padėtyje nei naujai atvykstantys užsieniečiai. Pastariesiems nuo deklaravimo dienos skaičiuojamas naujas dvejų metų terminas, tuo tarpu jau gyvenantiems Lietuvoje iš esmės nėra suteikiama galimybė pasirengti – reikalavimai jų atžvilgiu pradėtų galioti retrospektyviai nuo 2026 m. sausio 1 d. Tai reikštų, kad jų galimybė tęsti veiklą priklausytų ne nuo realių pastangų ar pasiruošimo, bet nuo istorinės atvykimo datos, kuri įvyko dar iki šio reguliavimo priėmimo.

Toks reguliavimas kelia abejonių ne tik teisėtų lūkesčių apsaugos, bet ir proporcingumo principo požiūriu. Valstybė gali nustatyti papildomus reikalavimus užsieniečiams, tačiau šie reikalavimai turi būti adekvatūs siekiamiems tikslams, pagrįsti objektyviu poreikiu ir nepaneigiantys jau egzistuojančių teisių. Neproporcinga yra ir situacija, kai užsieniečiai prarastų teisę tęsti veiklą vien dėl to, kad nauji reikalavimai priimami vėliau, nei jie atvyko į Lietuvą, nors objektyviai neturėjo galimybės numatyti tokios prievolės ateityje ir vertindami galiojančius teisės aktus turėjo visiškai priešingus teisėtus lūkesčius. Dar daugiau, tokie reikalavimai galėtų būti pripažinti ir diskriminaciniais, jei

vienai užsieniečių grupei būtų taikomi švelnesni, o kitai faktiškai griežtesni reikalavimai atsižvelgiant vien į tai, kad šie užsieniečiai atvyko į Lietuvą.

Atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes, **siūlytina nustatyti pereinamąjį dvejų metų laikotarpį visiems užsieniečiams – nepriklausomai nuo to, ar jie jau yra deklaravę savo gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje, ar dar tik atvyks ir ją prisideklaruos ateityje.** Tokia tvarka užtikrintų lygias, aiškias ir nediskriminacines sąlygas visiems užsieniečiams, sudarant vienodą laiką pasirengti ir išlaikyti valstybinės kalbos egzaminą A2 lygiu.

Toks pereinamasis laikotarpis yra būtinas dėl kelių priežasčių. Pirmą, jis leistų užsieniečiams realiai pasiruošti – įvertinus ribotą kursų pasiūlą ir egzaminavimo infrastruktūrą, trumpesnis laikotarpis būtų neįgyvendinamas. Antra, jis pašalintų šiuo metu egzistuojančią nelygybę tarp jau Lietuvoje gyvenančių ir naujai atvykstančių užsieniečių, nes abiem grupėms būtų suteikiamos vienodos galimybės. Trečia, toks sprendimas užtikrintų proporcingumo principo laikymąsi – kalbos mokėjimo reikalavimas būtų taikomas nuosekliai ir racionaliai, nedarant staigaus poveikio darbo rinkai ir verslo aplinkai.

Dėl Seime registruoto Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ Nr. IX-2206 projekto

Seime yra registruota nauja iniciatyva – Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ Nr. IX-2206 pakeitimo projektas (reg. Nr. XVP-690), kuriuo taip pat siekiama spartinti užsieniečių integraciją į valstybės politinį, socialinį, ekonominį ir kultūrinį gyvenimą. Įvertinus projektą matyti, kad pasirenkamas mažiau ribojantis modelis, labiau atitinkantis realias užsieniečių galimybes. Projekte siūloma, kad užsienietis, kuris per pastaruosius aštuonerius metus ne mažiau kaip penkerius metus turėjo teisę gyventi Lietuvos Respublikoje, kreipdamasis dėl leidimo laikinai gyventi išdavimo ar keitimo privalėtų pateikti lietuvių kalbos mokėjimą patvirtinančią dokumentą. Taigi kalbos žinių reikalavimas susiejamas su ilgesne buvimo šalyje patirtimi, o užsieniečiui suteikiamas pagrįstas ir proporcingas penkerių metų terminas tinkamai pasiruošti ir išmokti nustatyto lygmens valstybinę kalbą.

Šis pavyzdys parodo, kad kalbos reikalavimai turi būti formuojami ne kaip staigus barjeras, o kaip nuoseklus integracijos instrumentas. Todėl nustatant kalbos mokėjimo sąlygas paslaugų sektoriuje būtina laikytis proporcingumo principo – jos neturi tapti kliūtimi užsieniečiams dirbti pagal turimą kvalifikaciją ar vykdyti smulkiają ekonominę veiklą. Sutiktina, kad bazinis A1 lygis yra reali ir pagrįsta pradžios riba, leidžianti užtikrinti minimalų susikalbėjimą su klientais ir nesukurianti perteklinės naštos. Aukštesni kalbos lygiai paprastai reikalaujami tik reglamentuojamose profesijose (pvz., sveikatos priežiūros srityje), kur būtinas specializuotas bendravimas. Todėl A1 lygio reikalavimas Lietuvoje ne tik išlaikytų vartotojų ir užsieniečių interesų pusiausvyrą, bet ir sudarytų realias sąlygas nuosekliai integracijai, atitinkančiai tiek nacionalinę, tiek tarptautinę praktiką.

Nutarimu siūlomu reguliavimu siekiama nuo pat pirmos dienos užsieniečiams, darbinėje veikloje ketinantiems tiesiogiai aptarnauti vartotojus, taikyti privalomą valstybinės kalbos mokėjimo reikalavimą A1. Tokiu būdu sudaromas barjeras asmenims iš karto pradėti dirbti tol, kol nėra išmoktas bent bazinis valstybinės kalbos lygis.

Siekiant sudaryti realias galimybes užsieniečiams integruotis į darbo rinką ir visuomenę, būtina numatyti pereinamąjį laikotarpį ir taikant reikalavimą dėl bazinio A1 lygmens. Jo metu užsieniečiai galėtų pradėti dirbti paslaugų sektoriuje, kartu įsipareigodami per nustatytą laiką pasiekti A1 lygį. Tokia tvarka atitiktų proporcingumo principą, nepažeistų teisėtų lūkesčių, neužkirstų kelio užsieniečiams legaliai dirbti ir kartu užtikrintų, kad vartotojai gautų paslaugas valstybine kalba.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, **siūlytina nustatyti pereinamąjį bent pusės metų laikotarpį**, per kurį visi užsieniečiai, tiesiogiai aptarnaujantys vartotojus darbo ar savarankiškos veiklos metu, nepriklausomai nuo to, ar jie jau gyvena Lietuvoje, ar tik atvyks ir deklaruos gyvenamąją vietą, **galėtų pasirengti ir pasiekti bazinį valstybinės kalbos mokėjimo lygį (A1).** Tokia nuostata užtikrintų vienodas, aiškias ir nediskriminacines sąlygas visiems užsieniečiams, sudarytų realų laiką pasirengimui bei sumažintų riziką pažeisti jų teisėtus lūkesčius.

Pereinamojo laikotarpio nustatymas taip pat leistų valstybės institucijoms tinkamai pasirengti – išplėsti kalbos kursų pasiūlą, užtikrinti egzaminų prieinamumą bei sukurti reikiamą infrastruktūrą. Tik tokiu būdu reikalavimas mokėti valstybinę kalbą taptų ne barjeru, o nuosekliu integracijos instrumentu, sudarančiu sąlygas užsieniečiams palaipsniui įgyti reikalingų žinių ir sėkmingai įsilieti į darbo rinką bei visuomeninį gyvenimą.

Lietuvos verslo konfederacija yra pasirengusi dalintis savo analize, narių patirtimi ir turima informacija bei tikisi konstruktyvaus bendradarbiavimo sprendžiant šį klausimą.

Dėkojame už bendradarbiavimą.

Pagarbiai

Generalinė direktorė

Ineta Rizgelė

Originalas nebus siunčiamas. Emilis Ruželė, el. p. emilis@lvk.lt, mob. +370 69957133.